

Halachic Rights and Responsibilities of a Debtor/Creditor

Week 2

אהבת חסד ח"ב פרק ח'
שו"ע י"ב ב', פתחי תשובה
טור צ"ט
ערך לחם צ"ז ט"ו

Please contact us for sponsorship
opportunities

לוח יומי: שנה פשוטה - ד' חשון, ג' אדר, ג' תמוז. שנה מעוברת - ו' חשון, ט"ו אדר א', כ"ה סיון.

פרק שמיני

בו יבאר סבת המתרפים עצמם ממצוה זו ובטול טענותיהם.

הנה בפרקים שעברו, בארנו גדל שכר המחזיק במדה הקדושה הזו; ועתה נתחיל לחקור ולהתבונן את סבת האנשים המתרפים עצמם ממצוה זו, ונעריך גם כן את בטול סברותיהם, אולי על ידי זה יתקן קצת הענין הזה. ואען ואמר, הסבות המביאות לבטול מצות גמילות חסד חמשה הנה, וסימנם: יה"י פצ"ע עצ"ל. [הינו: יראה, העלם, ידיעה, פיטור, צ"ר-ע"ן, ע"צל]. (רוצה לומר: העצל הוא פצוע ומכה בכל איברי נפשו על ידי היצר, שאין לו איבר אחד שלם וכדלקמן). ונבארם אחת לאחת בעזרת ה' יתברך.

יש שמתרפים עצמם ממצוה זו מחמת יראה, הינו שאינו בטוח בענינו וירא שפא לא ישלם לו, ומשכון אינו רוצה לקח. ובאמת צריך להתבונן בזה הרבה, קדם שיפטור את עצמו. (א) אם הוא שעור קטן, שהיה חייב לתן לאיש כזה מחמת מצות צדקה, או מחמת מצות (ויקרא כ"ה ל"ה): "ומטה ידו עמך והחזקת בו", צריך להלותו, אף אם יש בזה חשש הפסד. דלו יהי שלא ישלם לו ההלוואה, הלא מחייב לתן לו מפני אלו הטעמים. ואפלו אם אלו הטעמים לא שייך בזה, כגון, שהוא יותר מכפי חיובו לצדקה ומצות "והחזקת בו", גם כן לא היה שייך בזה; מפל מקום, כיון שהוא רוצה לתן לו משכון, שיהיה בטוח על ידי זה, (*

(* ואם אינו לוקח ממנו משכון מפני איזה טעם, ואינו יכול לשער בעצמו היטב, אם הוא בטוח בענינו, נראה לי, שיתבונן בעצמו, אלו היה מרויח מהלוואה זו גופא, כגון, שהיה בא לו איש כזה ללוות ממנו על רוחים, אם היה מלווה (או שהיה מקיף לו איזה סחורה, שיכול להשתפר על ידו), גם בזה צריך להלות לו. והטעם דבשביל ספק של איזה גרגירי פסל של רוחים, בודאי לא היה מכניס כל ממונו בסכנת ההפסד, ועל כרחך דבטוח בענינו, ורק בזה שאין לו רוח גשמי, הטיל היצר בלבו חשש רחוק. ועל כן אינו יכול לפטור עצמו, כי העקר נראה דבענינים כאלו הכל לפי הענין, אם

שוב אינו יכול לפטור את עצמו מלהלכותו, מחמת שהוא מתעצל בלקיחת המשכון (אם לא שהוא איש אלם, ויכול לבוא עליו אחר כך בעקיפין על ידי המשכון, באיש כזה אין אנו מדברים).

ויש עוד אפן שני, שהוא גם כן מחמת יראה. והינו, שהוא ירא פן יצטרך אחר כך המעות לעצמו תכף. ואף שהיא טענה שיש לה עקר, דאם הוא צריך המעות לעצמו לרוח ביתו, בודאי הוא קודם, דחיו קודם לחיי חברו; אבל זהו רק אם נודמן לו איזה עסק, או להלותו לזמן רחוק, שמצוי בתוך משך כזה להנדימן לו איזה עסק; אבל שימנע את עצמו מגמילות חסדים לזמן קרוב, ובעת שהן בטלות אצלו מפני חשש, שמא ינדימן לו איזה עסק תכף - זהו דבר שאין השכל יחובהו, אם לא שהוא מצפה על איזה עסק, שיש בדעתו להתחיל לעשותו תכף, ובלי אלו המעות, לא יכול לעסק בו. ודע, דכל זה הוא באיש שאינו אמיד כל כך, ולכשינדימן לו העסק, צריך אותו לרוח פרנסת ביתו; אבל באיש שהוא עשיר גדול, ויש לפניו מעות שהן עתה בטלות אצלו, ובאים לפניו איזה אנשים, שהם בטוחים אצלו, או על משכונות ללותם, בודאי מחיב להלותם, אפלו אם יכול לקח עוד עסקים תחת רשותו, ויצטרך על זה אלו המעות, ועל ידי שילוח אלו המעות לאנשים, לא יוכל לקח את העסקים הרבים ההם. דהלא ידוע דמצות עשה (שמות כ"ב כ"ד): "אם כסף תלוה" הוא תלוי לפי השגת ידו של כל איש, כמו שכתוב בספר החנוך (מצוה ס"ו), והוא הלא השיג ידו לזה, ובאיש כזה אין שיה לומר, חייך קודמין לחיי חברך, אחרי דבו יהיו אלו המעות רק להתעשר עוד

הוא ספק השקול או חשש רחוק, ואל ימהר להחליט בדבר תכף, אלא אחר ההתבוננות היטב. ועין לעיל בפתיחה (סעיף א') בלאוין במה שהעתקנו לשון החנוך ורבנו יונה לענין שלא למנע מלהלות מיראת דבר השמטה, אף דיוכל להסבב לו הפסד על ידי זה, עין שם לשון החנוך ורבנו יונה. ואף דאפשר, דאין ללמד משם לשאר חשש, דשם הבטיחנו השם יתברך, שעל ידי מצות שמטה שלו לא יהיה ריעותא, מפל מקום בחשש רחוק נראה, דודאי אין לפטור את עצמו ממצות עשה של (שמות כ"ב כ"ד): "אם כסף תלוה" בשביל זה, ובפרט באיש עני, עין שם לעיל במה שכתבנו בפתיחה בנתיב החסד לענין לאו הזה של (דברים ט"ו ט'): "השמר לך פן יהיה דבר וגו'".

שו"ע י"ב ב', פתחי תשובה

**ביניהם כדי ליפטר מעונש שבועה. (ו) ואין ציט דין
יכולין לכופ ליתנם לפנים משורת הדין אף על פי
שנראה להם שהוא מן הראוי (ח) ויש חולקים.**

שלחן ערוך השלם > מהדורת פריעדמאן > עמוד מס 151 יז חו"מ א (א - ב) קארו, יוסף בן אפרים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דסנהדרין כו', עכ"ל. גם בתומים (סקיג) פקפק על הש"ג ע"ש, ועיין בנה"מ (משה"א סק"א) מזה: ה. ויש חולקין. עיין ב"ח (סעיף ד') שדעתו להלכה כהיש חולקים דכייפינן למיעבד לפנים משה"ד אם היכולת בידו לעשות שהוא עשיר, וכתב וכן נוהגים בכל ב"ד בישראל לכופ לעשיר בדבר ראוי ונכון ואע"פ שאין הדין כך. ואפשר דהר" ירוחם בשם הרא"ש נמי לא קאמר אלא באינו עשיר כו', ופוק חזי מאי עמא דבר, ע"ש. וכן משמע דעת הש"ך לקמן סי' רנ"ט סק"ג ע"ש. ועיין בתומים סק"ד שכתב דהך כפיה היינו בדברים, שאומרים לו חייב אתה לעשות כן ואם אינך שומע אתה עברוין, אבל כו"ע מודים דאין כופין בשוטים ונידוי וכדומה כיון דאין שורת הדין כך כו', מעתה י"ל דגם הרא"ש מודה לזה ואין כאן מחלוקת כלל, ע"ש. וכ"כ בתשובת שבו"י ח"א סי' קס"ח, ודלא כתשובת צמח צדק סי' פ"ט דמסיק להלכה דכופין ע"י שמתא, וזה אינו ע"ש. ועיין בתשובת חתם סופר חיד"ד סי' רל"ט הזכיר שם דברי הצמח צדק סי' פ"ט הג"ל, ומשמע קצת שמסכים עמו, ע"ש. ועיין בתשובת שב יעקב חאה"ע סי' כ"ט כתב על נדון דשם, דמה שרצה רב א' לחייב הבע"ד משום לפנים משה"ד ואפי' לכופ, ע"פ דברי הבי"ח שכתב דנוהגין בכל ב"ד לכופ לעשות דבר ראוי ונכון כו'. אין דעתי מסכמת עמו כלל, חדא דהבי"ח גופיה לא כתב כך אלא בעשיר כו', ועוד הלא רמ"א העתיק כל המנהגים, ובמקום שיש מנהג כתב וכן נוהגין, וכאן הביא שתי דעות, דעה א' בסתם ואח"כ ויש חולקין, וידוע היכא שכתב כן דעה ראשונה היא עיקר, ואפי' ברין גמור היכא דיש מחלוקת אין מוציאין מהמחזק, ואפי' אחר הרוב דיעות אין הולכין דיכול המוחזק לומר קים לי, והכא הוא איפכא דרוב דעות דפסקו דאין כופין הם עיקר כו', ובפרט כוה"ז ח"ו ליתן רשות לב"ד לילך אחר הסברות כדי לכופ להוציא ממון לפנים משה"ד, ע"כ אין דעתי כלל עם הרב הג"ל כו', עכ"ד. ואפשר דגם הג"ל לא קאמר אלא לפי מה שנראה דעת הבי"ח לכופ בשוטים או ע"י שמתא, אבל בדברים לבד גם הוא מודה, ובפרט היכא שנזכר בפוסקים שחייב לפנים משה"ד, ועיין מה שכתבתי לקמן סי' רנ"ט (סקיג): שלחן ערוך השלם > מהדורת פריעדמאן > עמוד מס 151 יז חו"מ א (א - ב) קארו, יוסף בן אפרים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

טור צ"ט

(יט) וכן כתב רבינו תם בתשובה שאינו חייב להשכיר עצמו לפרוע חובו וחלק על רבינו אליהו שכתב שחייב אדם להשכיר עצמו לפרנס אשתו מב]. ואפשר שגם רבינו אליהו מודה בשאר חוב שאין מחייבין אותו להשתעבד לפרוע אלא דוקא במזונות אשתו דמספר כתובה נלמד דכתיב ביה ואנא אפלח ואוקיר ואיזון ואפרנס:

טור > מכון שירת דבורה > עמוד מס 311 יז (חו"מ עה - ק) יעקב בן אשר (בעל הטורים) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ערך לחם צ"ז ט"ו

סעיף ט"ו בסופו. להשתעבד בו. ואם נשבע להיות חבוש עד שישלם, לעשות מלאכה או להשכיר עצמו, ועתה כדי שלא יקח בעל חוב מה חייב לקיים שבועתו. (ור"ש בתשובה סי' תפ"ד). כתב רדבא"ז ז"ל סי' אלה תשי"ב (נחשוני נח"י, ולפניו ח"א סי' ט) וז"ל, ומסתברא לי שאם הוא רגיל שלחן ערוך השלם > מהדורת פריעדמאן > עמוד מס 32 כא חו"מ ה (צז - קלב) קארו, יוסף בן אפרים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה